

Beginsituatie voor samen bewegen regelen

Waar begin je?

Als een vakleerkracht extra aandacht wil besteden aan het socialer en rechtvaardiger organiseren van een gymles kan het helpen eerst te onderzoeken in welke mate deze doelstelling haalbaar is op de school of bij een bepaalde groep. Door dit niet eerst goed in kaart te brengen, kunnen verkeerde leerdoelen gekozen worden én gevaarlijke of onaangename situaties ontstaan. Niet alleen fysiek, maar juist ook sociaal. Op die manier kan het zomaar zijn dat bijvoorbeeld bepaalde negatieve dynamieken in groepen gestimuleerd worden in plaats van dat ze worden gedempt. In dit artikel nemen we je mee in de contextfactoren die bepalen hoe complex de beginsituatie is waarin een vakleerkracht aan de slag wil gaan met ‘Samen bewegen regelen’ (ter perse).

| Tekst Jeroen Steeman

Beginsituatie

Dani werkt als buurtsportcoach bij een sportbedrijf in een middelgrote stad. Ze is vakleerkracht bewegingsonderwijs op twee scholen en heeft daarnaast nog wat taken in het naschoolse beweegaanbod. Eén van de twee scholen staat in een wijk aan de rand van het centrum van de stad, waardoor er allerlei leerlingen op afkomen: van praktisch tot theoretisch opgeleide ouders, NT2 en autochtoon, arm en rijk, ofwel een diverse populatie. Dani heeft gemerkt dat als zij, met name in groep 7, alle touwtjes in handen houdt de lessen goed lopen. Dat vreet echter energie, dus ze wil het anders. Maar als ze de touwtjes meer loslaat daalt de kwaliteit van haar lessen. Er ontstaat gedoe in de groep en de leerlingen doen minder goed in de activiteiten mee. Dani komt ook in een moppermodus, daar wil ze vanaf. Ze vindt dat

leerlingen moeten leren bijdragen aan een fijn leef- en leerlimaat in de gymles, want dat helpt ze nu en in de toekomst. Maar wat maakt nou dat het in deze groep 7 moeilijker is om de touwtjes te laten vieren dan bij de groep 7 van haar andere school?

Er zijn veel factoren die invloed hebben op de beginsituatie van samen bewegen regelen. De sociale sfeer is niet alleen afhankelijk van de leerlingen en groepsleerkracht. Ook de schoolleiding en mate van samenwerking tussen de groepsleerkrachten en de vakleerkracht hebben invloed op de groeps sfeer.

We onderscheiden in dit artikel de volgende drie contextfactoren:

- de school waarop je lesgeeft;
- de groepsleerkracht van de groep waaraan je lesgeeft;
- de groep leerlingen in de klas.

Hieronder bespreken we de drie

contextfactoren aan de hand van het voorbeeld waarmee dit artikel begon.

De school

Als vakleerkracht zie je meerdere scholen en daarbij zijn grote verschillen waar te nemen. Sommige scholen hebben een heldere visie op bijvoorbeeld burgerschap, stuurt een sterke schoolleider de school aan en werkt er een team nauw samen, waarbij de vakleerkracht als vanzelfsprekend deel wordt van het team. Maar het kan ook totaal anders zijn en moet de vakleerkracht bij ‘O’ beginnen. In dit continuüm dient een vakleerkracht zich te bewegen. Daarbij zal soms meebewogen moeten worden in wat de leerlingen gewend zijn en kan een andere keer op een constructief kritische manier beweging worden gevonden in een status rondom samen (bewegen) regelen.

Terug naar het voorbeeld:

Dani gaat met een open blik de school in en het valt haar op dat, in vergelijking tot de andere school waar zij werkt, het schoolplein er gedateerd uitziet. Er staan standaard speeltoestellen, er is een zandbak, er zijn hinkelbanen, er is ook een voetbalveldje en ze ziet knikkerpotjes. Maar het plein nodigt verder niet echt uit om in beweging te komen. Er is ook geen muur- of tegelbeschildering. Als ze in de pauze op het plein kijkt, ziet ze dat de leerlingen goed zelf het voetballen en knikkeren kunnen regelen. Er is geen gedoe, maar ze heeft ook de indruk dat deelnemen aan het voetbal en

knikkers niet voor alle leerlingen mogelijk is. Ze ziet alleen de wat 'stoerdere jongens' uit groep 7 en 8 op het voetbalveld. Bij het knikkers ziet ze dat de meer populaire vriendengroepjes de potjes bezetten.

In de gymzaal heeft ze een eigen kast met daarin onder andere ballen, lintjes en pittenzakjes. Ze heeft echter niet de beschikking over regelmateriaal zoals een handfluit, dobbelstenen of zandlopers.

Op internet heeft Dani de website van de school even opgezocht. Daar vindt ze heel praktische dingen, maar ook een paragraaf over de visie van de school die uit het schoolplan komt. Centraal in die visie staat de leerling en de individuele ontwikkeling van die leerling. Ook individuele aandacht is belangrijk net al de sociaal-emotionele ontwikkeling. De leerkrachten van de school streven ernaar tegemoet te komen aan de behoeften en talenten van de leerling. Als ze verder leest, leest ze dingen over gevarieerde begeleiding, gedifferentieerde instructies aan de instructietafel,

zelfstandigheid. Ze vindt er weinig concrete dingen over bijvoorbeeld samenwerking, samen leren of burgerschap.

Uit het voorbeeld kan worden opgemaakt dat de leerlingen vanuit school niet expliciet worden gestimuleerd om een les samen met elkaar te leren regelen. Het plein is traditioneel ingericht waardoor er een natuurlijke ordening ontstaat die oudere en populaire leerlingen meer kansen geeft. Ook in de schoolvisie krijgt de ontwikkeling van het 'ik' meer aandacht dan de ontwikkeling van de 'wij'.

Dani krijgt vanuit school weinig handvatten die haar kunnen helpen de verantwoordelijkheid voor een sociaal rechtvaardige les te delen met de leerlingen.

De groepsleerkracht

Een vakleerkracht ziet, in een gunstig geval, de leerlingen twee keer 45 minuten per week. De rest van de tijd staan ze vaak onder leiding van één of twee groepsleerkrachten. Die leiding kneedt de groep en is zeer belangrijk voor de mate waarin leerlingen ervaring opdoen met samen (bewegen) regelen. Als een groep leerlingen vanuit het klaslokaal al gewend is om met elkaar leersituaties vorm te geven,

dan kan een vakleerkracht daar goed gebruik van maken. Maar het kan natuurlijk ook zo zijn dat de groepsleerkracht weinig doet aan het geven van een sociaal rechtvaardige les.

Leerlingen voelen vaak haarscherp aan wanneer ze in de gymzaal het domein van de vakleerkracht binnestappen. De contextverandering van klaslokaal naar gymzaal kan goed gebruikt worden. Een vakleerkracht heeft namelijk de kans om voor een groot deel te bepalen hoe scherp de scheidingslijn tussen klaslokaal en gymzaal is en daarmee spelen met wat wel en niet overgenomen kan worden uit het klaslokaal.

Terug naar het voorbeeld:

Na een aantal weken knoopt Dani gesprekjes aan met een groepsleerkracht van groep 7. Ze geeft aan veel groepen les, maar omdat vooral deze groep bij haar voor spanning zorgt, legt ze eerst de focus op deze groep. Dani vindt groep 7 een 'harde groep' waarin de leerlingen weinig met elkaar willen. Het valt haar op dat de groepsleerkracht meteen snapt waar ze het over heeft als ze het aankaart en ze merkt ook dat de groepsleerkracht iets wil met die 'harde'

kant van de groep. De groepsleerkracht ziet de les bewegingsonderwijs ook als een mooie plek voor de leerlingen om wat 'aardiger' voor elkaar te worden. De groepsleerkracht wil daarin met Dani samen optrekken.

In het voorbeeld is te zien dat de groepsleerkracht op het gebied van visie snel een link heeft met de vakleerkracht. Ze lijken elkaar goed te kunnen vinden in welke prosociale normen zij samen willen stimuleren in de groep. Daarbij is het ook nog interessant om te onderzoeken welke mate van invloed een groepsleerkracht heeft op de dynamiek in een groep. Want willen is één, maar ook de invloed en het gezag hebben om een groep in beweging te krijgen is een tweede.

De groep

De link naar invloed in een groep, uit de vorige paragraaf, brengt ons bij de groep als derde contextfactor. Geen een groep is hetzelfde. In elke groep is een bepaalde groepsnorm zichtbaar, maar vaak moeilijk benoembaar. Deze groepsnorm valt op door de manier waarop de leerlingen met regels omgaan. Dit kunnen erg positieve

normen zijn. In sommige groepen is het bijvoorbeeld normaal dat je elkaar helpt als je iets laat vallen, dat je een tweede kans krijgt als je verkeerd springt en dat je goed luistert naar de leerkracht en naar elkaar.

Er zijn echter ook groepen met negatieve normen. Bijvoorbeeld als bij een spel het 'willen winnen ten koste van regelovertradingen' als normaal wordt gezien. Er zijn ook groepen waar 'ik bepaal mijn eigen regels' de norm is. Of groepen waarbij uitzonderingen op de regels niet worden geaccepteerd. Iedereen moet zich aan dezelfde regels houden. Dit is voor bepaalde leerlingen in de groep moeilijk, omdat ze bijvoorbeeld door hun beweegniveau eigen regels nodig hebben om mee te kunnen blijven doen.

De groepsnorm gaat over de hele groep, maar in de groep zie je ook subgroepen die in meer of mindere mate hun eigen groepsnorm bepalen. Wanneer de subgroepen of individuen veel strijd hebben over wie het voor het zeggen heeft, heeft de vakleerkracht het lastig omdat leerlingen niet zo goed weten wat ze moeten doen om erbij te horen. Hierdoor blijft het vaak onrustig en zijn er veel incidenten. Extra ingewikkeld wordt het als leerlingen die binnen de subgroep

een grote invloed hebben, de zogenaamde normdragers, hun invloed gebruiken door zich te verzetten tegen de regels van de vakleerkracht. Soms zijn ze duidelijk zichtbaar en hoorbaar, maar er zijn ook normdragers die het stilletjes doen, soms via anderen of via de leerkracht zelf. De kracht van de normdrager kan natuurlijk ook juist erg fijn zijn. Als de normdrager meewerkt en hetzelfde wil als de leerkracht, lijkt de les als vanzelf te lopen. Er zijn normdragers die kunnen steunen, maar ook het lef hebben op een waardige wijze met de leerkracht in discussie te gaan over de regels en normen die de leerkracht belangrijk vindt.

Terug naar het voorbeeld:

Als Dani met de leerlingen uit groep 7 praat, merkt ze dat de leerlingen aardig naar haar én hun eigen vriendengroepje doen, maar dat ze hard naar andere subgroepjes zijn. Over de andere groepjes zeggen ze dat die 'stom zijn', 'altijd vals spelen' en dat ze daar niet samen mee willen gymmen. Dit patroon triggerde haar en samen met de groepsleerkracht heeft ze een sociogram afgenomen. Er werden twee vragen gesteld: met wie wil je graag samenwerken en met wie speel je graag? Het sociogram bevestigde de subgroepjes die ze had gezien. Van die subgroepjes kon Dani ook wel zien en aanvoelen welke groepjes meer invloedrijk waren dan anderen.

Uit het sociogram viel ook op dat er ook een meisje was dat weinig werd gekozen. Ze had dit niet verwacht omdat dit een, op het oog, populair meisje was. Haar populariteit zorgde er niet voor dat leerlingen ook met haar samen wilden werken en spelen. Eén jongen was Dani in de eerste lessen al opgevallen. Hij is zeer zichtbaar in de groep, maar sluit niet echt aan bij een van de subgroepjes. Dat raakte haar wel, want uit gesprekjes met leerlingen was haar wel duidelijk

geworden dat het belangrijk is in deze groep om deel uit te maken van een liefst zo populair mogelijk groepje. Ze heeft de IB'er naar de achtergrond van deze jongen gevraagd en zij gaf aan dat hij ook voorgaande jaren niet goed aansluiting vond, maar dat hij wel graag bij de stoere jongens wil horen. Die moeten daar echter niks van hebben, met als gevolg dat deze jongen haast overdreven stoer gaat doen om maar in beeld te blijven bij dat groepje.

De subgroepsvorming in deze groep kan de vakleerkracht nog wel in de weg zitten. Uit het voorbeeld blijkt dat de mate van invloed die de groepjes ten opzichte van elkaar hebben nauw luistert. Het is voor de vakleerkracht belangrijk dat zij de gymgroepjes zorgvuldig samenstelt en het patroon

van strijd tussen de subgroepjes doorbreekt en nuanceert. Een delicate klus.

Tot slot

In dit artikel zijn drie contextfactoren besproken die bepalen in welke mate een vakleerkracht een complexe, neutrale of gunstige omgeving heeft om te komen tot sociaal rechtvaardige lessen bewegingsonderwijs.

Uit het voorbeeld blijkt dat de schoolcontext en de groep bij deze vakleerkracht complex zijn, maar dat de samenwerking met de betreffende groepsleerkracht weer erg gunstig is. En zo zal het in iedere situatie weer anders zijn. En dát is dan ook de uitdaging voor vakleerkrachten. Zij kunnen door goed maatwerk te leveren juist in de les bewegingsonderwijs leerlingen leren om de toenemende (beweeg) diversiteit op een sociaal rechtvaardige wijze te organiseren als groep. ●

Bronnen

Hieronder staat een overzicht van onze inspiratiebronnen:
 Berkel, M. van, Danes, H., Dijk S. van, Geleijnse, J. e.a. (2007). *Perspectieven op bewegen*. Publicatiefonds t' Web.
 Dokman, I., Beusekom, R. van, Oldeboom, B., & Pepping-Pont, A. (2018). *Ik in de wij*. Het Boekenschap. Lelystad: L&ving.
 Opstoel, K, Martelaer de, K., Hazelebach, C. (2020). Opzoek naar een methode bewegen regelen. *Lichamelijke opvoeding*, 108(9), 18-19.
 Scipio, O. (2017). Bewegen en regelen in PO. Van survival of the fittest naar zelfregulerende lessen. *Lichamelijke opvoeding*, 105(8), 22-26.
 Schrijfgroep (ter perse). *Samen bewegen regelen in het basisonderwijs*. Arko Sports Media.

Contact

j.steeman@windesheim.nl
Jeroen Steeman is opleidingsdocent aan de Calo en maakt deel uit van de schrijfgroep van Samen bewegen regelen

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

samen bewegen regelen, regelthema, regeltaken, primair onderwijs

VOLG MIJ

hét leerlingvolgsysteem voor het bewegingsonderwijs!

Bent u op zoek naar een leerlingvolgsysteem dat hanteerbaar is, snel werkt en meegaat met de tijd? Dan is VOLG MIJ iets voor u! VOLG MIJ is hét leerlingvolgsysteem voor het bewegingsonderwijs! Met behulp van VOLG MIJ kunt u gemakkelijk de motorische ontwikkeling van uw leerlingen bijhouden!

VOLG MIJ is gebaseerd op de 12 leerlijnen beschreven in het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs*. Per leerlijn zijn er meerdere varianten waarop u kunt scoren, waarbij wordt uitgegaan van 5 verschillende scoringsniveaus. Heeft u zelf een oefening om een leerlijn te scoren? Geen probleem, er is zelfs een mogelijkheid om uw eigen scoremodel in te voegen.

Voordelen:

- handzaam
- vernieuwend
- flexibel
- modern
- on- en offline
- snel

MEER INFORMATIE:
JANLUITINGFONDS.NL

